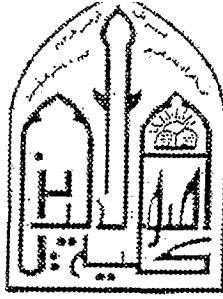

۷۰۵۷۶

دانشکده اصول الدین

قم

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع:

تحلیل و بررسی کرامت انسان از دیدگاه قرآن و روایات

نگارش:

عبدالحمید محمدی

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر عابدی

استاد مشاور:

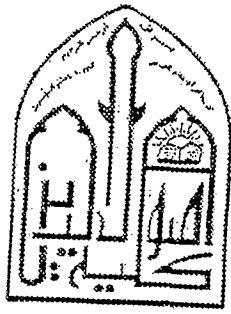
دکتر سید محمود طیب حسینی

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۵

سال تحصیلی: ۱۳۸۶

نیمسال: اول

۷۰۵۷

كلية اصول الدين

«قم»

قسم: علوم القرآن والحديث

رسالة ماجستير

عنوانها

التحليل والتحقيق حول كرامة الانسان من منظر القرآن الشريف و الروايات

الاستاذ المشرف

حجة الاسلام والمسلمين دكتور عابدى

الاستاذ المشاور

دكتور سيد محمود طيب حسيني

اعداد: الاول

السنة: ١٤٢٨

تحلیل و بررسی کرامت انسان از دیدگاه قرآن و روایات

تقدیر و تشکر

اول از همه، عروج ملکوتی و عارفانه حضرت آیه الله علامه عسکری اعلی الله مقامه را به همه مسؤولین و اساتید به ویژه جناب آقای دکتر کاظم عسکری و جناب آقای دکتر شریف عسکری تسلیت عرض نموده، از حضرت احدیت برای آن عزیز سفر کرده علو درجات و برای بازماندگان اجر و صبر مسئلت می‌نمایم و از باب (و اما به نعمهٔ ربک فحدث) از همه اساتید و مسؤولین دانشکده اصول الدین (شعبه قم) به ویژه استاد عزیز و بزرگوار راهنما حضرت حجه الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر عابدی زید عزه الشریف و استاد گرانمایه و عزیز القدر مشاور جناب آقای دکتر سید طیب حسینی دامت برکاته و استاد داور حضرت حجه الاسلام والمسلمین جناب آقای مسعودی و استاد حلم و بردباری حضرت حجه الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر زاهدی حفظه الله و سرور معزز و گرامی جناب آقای دکتر شریف عسکری دامه برکاته، که با رفتار کریمانه خود در طول دوره مخصوصاً در دوره تدوین پایان نامه بنده را مورد عنایات ویژه خود قرار دادند تقدیر و تشکر می‌نمایم و از این که توفیق یافتم در این مرکز سرشار از معنویت بهره‌های علمی و معنوی ببرم به خود طوبی لی و حسن مآب می‌گویم و امیدوارم که این توفیق شامل حال گردد تا بتوانم دوره دکترا را نیز در این دانشکده به پایان برسانم.

فهرست مطالب

پیشگفتار:.....	۱۵
مقدمه.....	۱۶
اهمیت و ضرورت بحث.....	۱۶
۲- هدف.....	۱۷
۳- پیشینه بحث:.....	۱۷
الف- به لحاظ تکوین:.....	۱۷
ب- به لحاظ تدوین:.....	۱۸
۴- روش تحقیق:.....	۱۹
۵- سؤالات تحقیق:.....	۱۹
آ- فرضیهها:.....	۲۰
بخش ۱: کلیات	۲۱
فصل اول: واژه شناسی	۲۲
موارد استعمال و کاربرد کرامت در آیات و روایات.....	۲۵
۱- در آیات:.....	۲۵
مصادیق و نمونه‌های از کرامت در آیات:.....	۲۵
۲- در روایات:.....	۲۶
مصادیق و نمونه‌هایی از کرامت در روایات.....	۲۷
فصل دوم: کرامت در اصطلاح تفسیر	۳۲
جلوه‌های کرامت از زبان مفسرین.....	۳۲
۱- عقل:.....	۳۲
۲- اخلاق:.....	۳۳
۳- باز کردن در مناجات:.....	۳۴
۴- باز شدن در رحمت:.....	۳۵
۵- پیمان دوستی.....	۳۵
فصل سوم: تعریف کرامت در علوم اجتماعی	۳۸
مبانی کرامت در علوم اجتماعی.....	۳۹
۱- عدل:.....	۳۹
۲- احسان:.....	۳۹
فواید احسان.....	۴۰
الف- فوائد دنیائی:.....	۴۰
ب- فوائد اخروی: بهشت الهی.....	۴۱

۴- تقدم مصالح معنوی بر مادی: ۴۱

۴- رعایت اولویتها: ۴۱

۰ فصل چهارم: تعریف کرامت در علم فقه و حقوق ۴۲

فصل پنجم: مترادفها و متضادها ۴۴

الف - متضادها: ۴۴

۱- اهانت: ۴۴

۲- ذلت: ۴۵

ذلت از نظر لغت: ۴۵

ذلت در فرهنگ دین: ۴۵

ب - مترادفهای کرامت: ۴۶

۱- شرافت: ۴۶

۲- عزت: ۴۷

خود شناسی و خدا شناسی دو شرط اساسی عزت ۴۷

۱ - خودشناسی: ۴۷

فوائد خودشناسی: ۴۸

راه خودشناسی: ۵۰

چرا خودشناسی: ۵۱

۲ - خداشناسی: ۵۳

منشأ عزت ۵۵

ره آورد عزت خداوندی: ۵۶

۱- حراص کردن عزت ممنوع ۵۶

۲- تن دادن به کارهای پست ممنوع ۵۷

کارهای منافی عزت ۵۷

الف- گدایی: ۵۷

پیامدهای منفی گدایی: ۵۹

پیامدهای مثبت ترک گدایی: ۶۰

ب- رفتارهای هنجار شکن: ۶۱

۳- هیچ شغلی ضد عزت نیست: ۶۳

فصل ششم: اقسام کرامت ۶۵

۲- کرامت الهی و اکتسابی: ۶۶

فرق های کرامت ذاتی و غیر ذاتی: ۶۶

دلایل کرامت ذاتی انسان: ۶۸

الف - آیات: ۶۹

ب - روایات: ۷۰

ابعاد کرامت ذاتی از منظر روایات ۷۰

الف- بعد اخلاقی ۷۰

فضایل اخلاقی ۷۰

۱- مدارا: ۷۱

اهمیت مدارا: ۷۱

۲- برخورد خوب ۷۲

۷۸

۷۲	۳- سلام کردن:.....
۷۲	۴- محبت:.....
۷۳	رذایل اخلاقی.....
۷۴	ب- بعد حقوقی.....
۷۵	ج- بعد هستی شناسی.....
۷۶	سه نکته در حدیث خلقت انسان بصورت خدا.....
۷۶	نکته اول:.....
۷۶	نکته دوم:.....
۷۷	نکته سوم:.....
۷۸	تفسیر هادراینکه انسان بصورت خدا آفریده شده :.....
۷۸	۱- صفات الهی:.....
۷۹	۲- اسماء و صفات الهی:.....
۷۹	۳- انسان مثل اعلاى حق.....
۷۹	۴- آدم مستودع اسرار غیب.....
۷۹	کرامت اکتسابی و ملاکها:.....
۸۰	تفاوت درجات انسانها.....
۸۳	فصل هفتم: رابطه اسلام و تقوی با کرامت.....
۸۳	۱- رابطه اسلام و کرامت:.....
۸۳	خاتمیت و افضلیت:.....
۸۷	آیین برتر:.....
۸۸	ره آورد دین اسلام:.....
۸۸	مسلمانی اوج قله کرامت.....
۸۸	۲- رابطه کرامت و تقوا.....
۹۱	بخش ۲: تحلیل و بررسی کرامت و مصداقیابی آن.....
۹۲	فصل اول:.....
۹۲	مراحل تکون انسان:.....
۹۲	۱- غیب مطلق.....
۹۳	۲- مواد وجود انسان.....
۹۵	۳- تکامل انسان :.....
۹۶	۴- شکلگیری حقیقت انسان:.....
۹۸	حوزه‌های نگرش مثبت آیات و روایات به انسان.....
۹۸	الف- فطریات:.....
۹۹	۱- فطرت یکتاپرستی و توحید محوری:.....
۱۰۰	۲- فطرت حقجویی:.....
۱۰۱	۳- عقل فطری:.....
۱۰۲	۴- نیروی اراده و اختیار:.....
۱۰۴	۵- فطرت عواطف و احساسات:.....
۱۰۵	۶- فطرت مهربانی:.....
۱۰۶	۷- فطرت تواضع:.....
۱۰۸	ب- عنایات:.....

۱۰۸ نشانه های عنایات الهی به انسان
۱۰۸ ۱- دمیده شدن روح الهی:
۱۰۹ ۲- خلافت الهی:
۱۰۹ ۳- مسجود فرشتگان:
۱۰۹ ۴- مقام کرامت:
۱۱۰ ۵- صورت خدایی:
۱۱۰ ۶- نشانه خدا:
۱۱۱ ۷- محور نظام آفرینش:
۱۱۲ ۸- سر خدا:
۱۱۲ ج- مقامات:
۱۱۲ ۱- مددشینی با احاد:
۱۱۳ ۲- اخلاق خدایی:
۱۱۳ ۳- خدا چشم و گوش انسان:
۱۱۵ فصل دوم: کرامت انسان و احترام انسان
۱۱۵ نکته اول: معنایابی واژه انسان:
۱۱۶ اشتقاق انسان:
۱۱۷ نکته دوم: اصول بنیادین احترام انسان
۱۱۸ الف- اصل توحید:
۱۱۸ ب- اصل تساوی در آفرینش:
۱۲۰ الف- احترام به همه انسانها:
۱۲۱ ب- همه عیال خدا هستند:
۱۲۲ فصل سوم: خلافت انسان
۱۲۳ حقیقت خلافت:
۱۲۵ راز خلافت:
۱۲۵ ۱- انی اعم ما لاتعلمون:
۱۲۸ ۲- علم به اسماء:
۱۲۹ نظرات درباره الاسما:
۱۲۹ نظر اول:
۱۲۹ نظریه دوم:
۱۳۲ فصل چهارم: مسجود بودن انسان
۱۳۲ سجده در لغت:
۱۳۳ حقیقت سجده:
۱۳۸ فصل پنجم: تفضیل انسان بر سایر موجودات
۱۳۹ عوامل برتری انسان:
۱۳۹ ۱- روح خدایی:
۱۴۰ ۲- جانشینی خداوند:
۱۴۱ ۳- فطرت خداجویی:
۱۴۱ ۴- خلقت ویژه:
۱۴۲ ۵- جاودانگی:
۱۴۳ ۶- جامعیت انسان

۱۴۳	۷- علم انسان
۱۴۵	فصل ششم: هدف بودن انسان از خلقت سایر موجودات
۱۴۵	مدفیندی نظام آفرینش:
۱۴۵	۱- نفی بیهودگی:
۱۴۶	۲- بنا شده بر اساس حق:
۱۴۷	حوزه های هدف مندی نظام آفرینش
۱۴۷	الف- هدف از خلقت انسان:
۱۴۷	۱- شناخت:
۱۴۸	۱- قدرت نمایی:
۱۴۹	ب- هدف از خلقت سایر موجودات
۱۵۰	هنه چیز برای انسان:
۱۵۰	۱- روز:
۱۵۰	۲- شب:
۱۵۱	۳- زمین:
۱۵۱	۴- آسمان
۱۵۱	۵- ستارگان:
۱۵۱	۶- چهارپایان
۱۵۲	۷- کوهها:
۱۵۲	۸- باد
۱۵۲	۹- درخت
۱۵۲	۱۰- پرندگان
۱۵۳	۱۱- کشتی
۱۵۴	فصل هفتم: حمل امانت
۱۵۴	بار گران:
۱۵۵	نکته اول
۱۵۵	نکته دوم
۱۵۵	نکته سوم:
۱۵۷	حقیقت امانت:
۱۵۷	۱- ولایت الهی:
۱۵۸	۲- نور الهی:
۱۵۸	۳- خلافت:
۱۵۸	۴- قبول فیض الهی:
۱۵۸	۵- معرفت خدا:
۱۵۹	۶- عهد و پیمان:
۱۵۹	۷- رحمانیت و رحمت:
۱۶۱	فصل هشتم: روح الهی در انسان
۱۶۱	معانی روح:
۱۶۲	۱- قرآن
۱۶۲	۲- حضرت عیسی
۱۶۲	۳- رجعت:

۱۶۲	۴- روح انسانی
۱۶۴	صورت باطنی انسان و آثار او:
۱۶۴	مهمترین ره آورد صورت باطنی و روح خدایی.
۱۶۶	فصل نهم: تجلی صفات خدا در انسان
۱۶۶	تعریف تجلی:
۱۶۸	علیت یا تجلی؟
۱۷۰	اقسام تجلی:
۱۷۰	۱- تجلی ذات
۱۷۰	۲- تجلی صفات:
۱۷۰	۳- تجلی افعال:
۱۷۲	بخش سوم: آثار و نتایج
۱۷۳	فصل اول: حرمت توهین و بیادبی به انسان
۱۷۴	بایدها و نبایدها برای حفظ حرمت انسان:
۱۷۴	الف_ دستورات دین اسلام برای حفظ حرمت انسان:
۱۷۴	۱- در گفتار
۱۷۴	۲- در مجلس
۱۷۴	۳- در انفاق
۱۷۴	۴- در احسان:
۱۷۴	۵- پاکدامنی:
۱۷۵	۶- کم گوئی:
۱۷۵	۷- تواضع
۱۷۵	ب- منهیات دین اسلام و حفظ حرمت انسان:
۱۷۵	۱- پرستش غیر خدا
۱۷۵	۲- هواپرستی:
۱۷۵	۳- بدگمانی:
۱۷۶	۴- شهادت دروغ:
۱۷۶	۵- سخن چینی
۱۷۶	۶- عیب جوئی:
۱۷۶	۷- حرمت افشای اسرار مردم:
۱۷۶	۸- غیبت:
۱۷۷	۹- تکبر:
۱۷۷	۱۰- خشم
۱۷۷	۱۱- دروغ:
۱۷۸	۱۲- دشنام:
۱۷۸	۱۳- خودستایی:
۱۷۸	۱۴- حسد:
۱۷۹	۱۵- تهمت:
۱۷۹	۱۶- قمار و شراب:
۱۷۹	۱۷- تجسس:
۱۸۰	تفاوت بین شعار و عمل:

۱۸۲	به عزا نشستگان حرمت از دست داده:
۱۸۲	۱- زن:
۱۸۳	ریشه مشکل و راه حل اسلام:
۱۸۳	اسلام و رابطه انسان:
۱۸۴	الف- رابطه انسان با خدا:
۱۸۴	۱- معرفت و شناخت:
۱۸۴	۲- رنگ خدایی:
۱۸۵	۳- هدایت:
۱۸۵	۴- سعادت:
۱۸۵	۵- عمل صالح و پاداش الهی:
۱۸۶	۶- ابزار ادراکی:
۱۸۶	ب- با یکدیگر:
۱۸۶	۱- رابطه زن و شوهر:
۱۸۹	۲- رابطه والدین با دختران:
۱۸۹	آموزه‌های دین برای حفظ حرمت دختران:
۱۹۱	۳- نحوه رفتار با زنان بعد از طلاق:
۱۹۱	۴- برخورد با زنان دشمن:
۱۹۲	۱-۲- والدین:
۱۹۲	الف- جایگاه والدین:
۱۹۳	ب- وظایف فرزندان:
۱۹۵	۳- یتیم:
۱۹۵	جایگاه یتیم در اسلام:
۱۹۷	۱-۴- مسکین:
۱۹۸	۱-۵- کارگران و خدمتکاران:
۲۰۰	۱-۶- در اجتماع:
۲۰۰	تقریب عوامل حکومت در حفظ حرمت اجتماعی:
۲۰۲	وظایف عوامل حکومت:
۲۰۲	۱- اختصاص بخشی از وقت برای ستم‌دیدگان:
۲۰۲	۲- مدارا با همه:
۲۰۲	۳- تواضع:
۲۰۳	۴- پرهیز از انتقام:
۲۰۵	فصل دوم: تفاوت کار بد با افراد بد:
۲۰۷	دلایل تفاوت:
۲۰۶	۱- توبه:
۲۰۷	۲- ارسال رسل:
۲۰۷	۳- دعوت به ایمان:
۲۰۷	۴- دعوت به عمل صالح:
۲۰۸	۵- قبول شهادت خلافکار تائب:
۲۰۸	نکاتی که در مورد مجرم باید رعایت شود:
۲۰۸	۱- آسانگیری:

بسم

۲۰۹	۲- ترجمه:
۲۰۹	۳- پرهیز از زیاده روی:
۲۱۰	۴- رعایت حقوق:
۲۱۰	۵- زندان زدایی:
۲۱۰	۶- ممنوعیت شکنجه
۲۱۱	۷- اقرار با شکنجه ممنوع:
۲۱۱	۸- حرمت اهانت:
۲۱۲	۹- مصونیت بستگان مجرم از اهانت
۲۱۳	فصل سوم: حق حیات
۲۱۳	چیستی حق:
۲۱۴	حقوق حیوانات در اسلام:
۲۱۶	حقوق بشر اسلامی
۲۱۸	مبانی حقوق بشر اسلامی
۲۱۸	۱- کرامت:
۲۱۸	۲- مساوات
۲۱۹	۳- خداجویی:
۲۲۰	۴- جاودانگی:
۲۲۰	۵- ساحل قرار:
۲۲۰	۶- پیوند تکوینی اجزای کتاب تکوین:
۲۲۰	پشتوانه اجرای حقوق بشر اسلامی:
۲۲۱	۱- ناظر بودن خداوند:
۲۲۱	۲- دادگاه الهی:
۲۲۱	۳- پیوند حق خدا و انسان:
۲۲۲	۴- تساوی انسان ها در برابر قانون
۲۲۲	۵- نغی هر گونه برتری طلبی:
۲۲۳	زندگی شاپسته:
۲۲۳	فلسفه حرمت قتل نفس:
۲۲۴	۱- حیات رحمت است
۲۲۴	۲- صورت حق:
۲۲۵	۳- نابودی تجلی انوار حق
۲۲۵	مصادیق قتل نفس:
۲۲۵	۱- خودکشی:
۲۲۶	کیفر و عذاب خودکشی:
۲۲۶	۲- سقط جنین:
۲۲۷	۳- کشتن انسان با هر عنوانی:
۲۲۸	رسیدگی به خون انسان اولویت اول:
۲۲۸	۴- ترور:
۲۲۹	فلسفه حرمت ترور
۲۳۰	۵- انتحار:
۲۳۰	سه عنوان حرام درانتحار ام

۲۳۰	الف- خلدعه و نیرنگ:
۲۳۱	ب- خودکشی:
۲۳۱	ج- کشتن دیگران
۲۳۱	موارد استثنا شده از حرمت قتل:
۲۳۲	الف- قصاص:
۲۳۳	ب- افراد مهدور الدم:
۲۳۴	مصادیق مهدور الدم
۲۳۴	۱- محاربین مفسد:
۲۳۵	۲- مرتد
۲۳۷	فصل چهارم: حقوق کفار در جامعه اسلامی
۲۳۸	مبانی زندگی مسالمت‌آمیز در اسلام:
۲۳۸	۱- تکیه روی مشترکات:
۲۳۸	۲- پرهیز از مجادله:
۲۳۹	۳- عدالت نسبت به همه:
۲۳۹	۴- رحمت:
۲۳۹	۵- محبت:
۲۴۰	۶- صلح:
۲۴۰	شرایط برخورداری کفار از حقوق:
۲۴۱	الف- پرهیز از خیانت:
۲۴۱	ب- عدم شایعه پراکنی و مزاحمت:
۲۴۱	ج- عدم سلطه جویی:
۲۴۱	د- باز نداشتن مردم از راه خدا:
۲۴۲	۱- حق آزادی عقیده:
۲۴۲	ادله آزادی اعتقادی و مذهبی کفار:
۲۴۲	الف- نفی اکراه و اجبار در دین:
۲۴۳	ب- آزادی در پذیرش هدایت:
۲۴۳	د- ابلاغ حقیقت نه اجبار پذیرش آن:
۲۴۴	۲- آزادی بیان:
۲۴۴	۳- حقوق اجتماعی
۲۴۷	۴- حقوق مدنی:
۲۴۷	۵- حق دادخواهی:
۲۴۸	فصل پنجم: حق آزادی
۲۴۹	معنی آزادی
۲۴۹	۱- در لغت:
۲۴۹	موارد استعمال حر و حره:
۲۵۰	۲- در قرآن:
۲۵۱	۳- در روایات:
۲۵۳	نتیجه:
۲۵۳	انواع آزادی:
۲۵۳	۱- آزادی سیاسی:

۲۵۴	منشأ آزادی سیاسی:
۲۵۴	ویژگی‌های آزاد سیاسی:
۲۵۴	ویژگی اول: اهداف:
۲۵۵	ویژگی دوم: ابزار:
۲۵۵	ویژگی سوم: متصدی این منصب:
۲۵۶	۲- آزادی عقیده:
۲۵۶	مبنای آزادی عقیده:
۲۵۷	دلیل آزادی عقیده:
۲۵۸	نتیجه:
۲۵۸	۳- آزادی بیان
۲۵۹	شرایط آزادی بیان:
۲۵۹	الف- زیر سؤال نبردن اصول:
۲۶۰	ب- بازی نکردن با دین:
۲۶۰	مصادیق بازی با دین:
۲۶۳	ج- اهانت ممنوع:
۲۶۴	۴- آزادی روابط جنسی:
۲۶۴	ازدواج بهترین راه کار برای آزادی جنسی:
۲۶۵	رهاورد ازدواج:
۲۶۵	۱- آرامش:
۲۶۵	۲- مودت و رحمت:
۲۶۵	۳- وسیله پاکی:
۲۶۵	۴- کامل شدن دین:
۲۶۶	۵- افزایش روزی:
۲۶۶	۶- تأثیر در اخلاق:
۲۶۶	۷- تکثیر نسل پاک:
۲۶۶	۸- حق و تکلیف:
۲۶۶	ضمانت اجرای روابط سالم زن و مرد:
۲۶۷	الف- حجاب:
۲۶۷	آثار حجاب:
۲۶۷	۱- امنیت و آرامش:
۲۶۷	۲- پاکی و سلامت نسل:
۲۶۷	۳- تحکیم خانواده:
۲۶۸	۴- رستگاری:
۲۶۸	۵- سلامت و زیبایی زن:
۲۶۸	ب- عفت:
۲۶۸	آثار عفت:
۲۶۸	۱- عامل رستگاری:
۲۶۹	۲- بهترین عبادت:
۲۶۹	۳- نشانه ایمان:
۲۶۹	۴- زینت مسلمان:

۲۶۹	۵- زکات زیبایی.....
۲۶۹	۶- کنترل کننده شهوت:.....
۲۶۹	خودکشی معنوی ضد آزادی:.....
۲۷۰	پیامدهای بی بند و باری:.....
۲۷۰	الف- پیامدهای مجازاتی.....
۲۷۰	ب- پیامدهای طبیعی:.....
۲۷۲	همجنس گرایی قیام علیه قوانین طبیعی:.....
۲۷۲	فلسفه حرمت همجنس گرایی:.....
۲۷۲	۱- مخالفت با خدا:.....
۲۷۳	۲- تکذیب پیامبران:.....
۲۷۳	۳- قطع نسل بشر:.....
۲۷۳	۴- عامل بیماری روحی و روانی:.....
۲۷۴	۵- سرچشمه بسیاری از انحرافات دیگر:.....
۲۷۴	۶- تشبه به کفار:.....
۲۷۴	۷- تجاوز از نظام آفرینش:.....
۲۷۴	علل روی آوردن به همجنس گرایی:.....
۲۷۵	الف- از بین رفتن انسانیت:.....
۲۷۵	ب- جهل و نادانی:.....
۲۷۵	علت روی آوردن زنان به همجنس گرایی:.....
۲۷۶	عواقب هم جنس گرایی:.....
۲۷۸	خاتمه و نتیجه گیری:.....
۲۷۹	منابع عربی:.....
۲۸۴	منابع فارسی:.....

پیشگفتار:

انسان موجود پیچیده‌ای است که تاکنون دانشمندان نتوانسته‌اند اسرار وجودی او پی ببرند و حقیقت او را به تصویر بکشند نیازمندیهای او را آنگونه که باید درک کنند در عین حال در صدد تبیین حقوق بشر و دفاع از آن برآمده‌اند که این کار غیر عملی به دور از واقع بینی به نظر می‌رسد زیرا حقوق بشر فقط با در نظر داشت بعد مادی او قابل تفسیر و تبیین نیست بلکه باید برای رسیدن بشر به حقوق واقعی خود هر دو بعد مادی و معنوی او مورد توجه قرار گیرد و با توجه به اینکه بعد معنوی بشر فقط از طریق راهنمایی پیامبران الهی و کتاب آسمانی آن هم با در نظر داشت این واقعیت که مبنای حقوق بشر کرامتی است که انسان از آن برخوردار و خداوند او در ذات هر انسانی قرار داده است قابل تفسیر و بررسی است و بر اساس آن همه از حقوق انسانی خود برخوردار می‌گردند نویسنده در صدد برآمد که این مسئله را از دیدگاه قرآن و روایات مورد تحلیل و بررسی قرار دهد رساله حاضر که از سه بخش تشکیل گردیده است.

در بخش اول کرامت انسانی با در نظر داشت تعریف لغویون از کرامت و آنچه که در آیات و روایات از کرامت انسانی ترسیم گردیده است کرامت ذاتی و اکتسابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته

در بخش دوم ابتدا نوع نگرش قرآن و روایات به انسان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته آنگاه مبنای کرامت انسان با در نظر داشت آن نگرش مورد بررسی واقع شده در بخش سوم آثار و نتایج کرامت با در نظر داشت این واقعیت که فرق است بین انسان بد و کار بد مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و حقوق بشر از دیدگاه اسلام با توجه به اینکه حق حیات مادی و معنوی مقدم بر همه حقوق است و سایر حقوق در آن راستا قابل تفسیر و دفاع است تبیین گردیده.

عبدالحمید محمدی

۷ رمضان المبارک ۱۴۲۸

مقدمه

اهمیت و ضرورت بحث

بحث از انسان و کرامت او یکی از مباحث پیچیده‌ای است که صاحبان مکاتب مختلف و پیروان ادیان گوناگون به تفسیر و تبیین آن پرداخته و هر کس با جهان بینی حاکم بر تفکر و اندیشه خاص خود کرامت را معنی و از انسان تفسیر ارائه کرده‌اند. بعضی‌ها فقط با در نظر داشت بعد مادی انسان به دفاع از کرامت و حقوق او برآمده و از درک اینکه انسان در نظام آفرینش از چه جایگاهی برخوردار است و کرامتی که تضمین کننده حقوق بشر است بر چه مبانی استوار است عاجز بوده نتیجه چنین تفسیری که فقط بعد حیوانی انسان را مد نظر قرار داده این شده که هر چه شعار دفاع از حقوق بشر داغ‌تر گردیده آتش انسان سوزی شعله‌ورتر گردیده و انسان‌های بیشتری را در کام خود فرو برده. و هر روز بر قربانیان دنیای بحرانی نفع‌گرایی افزوده شده، ضرورت ایجاب می‌کند که برای تفسیر انسان و دفاع از کرامت او و حقوقی که مبتنی بر آن کرامت است. پا را از عالم طبیعت و ماده فراتر گذاشته. با استفاده از نور وحی که در آیات قرآن تجلی یافته و روایات که مطمئن‌ترین تفسیر آیات قرآن است به تفسیر انسان و تاج کرامتی که قرآن بر سر او نهاده پردازیم.

به تعبیر دیگر دفاع از حقوق بشر زمانی می‌تواند امید را در جامعه انسانی زنده کند و ره‌آوردی برای آنها داشته باشد که جایگاه انسان در نظام آفرینش با بهره از پیام آوران الهی مخصوصاً خاتم پیامبران که انسان را موجود برخوردار از کرامت ذاتی می‌دانند و هدف از زندگی را نیز کسب کمال و رسیدن به سعادت می‌دانند ترسیم گردد. در غیر این صورت دفاع از انسان و حقوق او ره‌آوردی جز تفکرات ماکیاولی که بر محور اصالت نفع و قدرت می‌چرخد محصولی نخواهد داشت و دم زدن از حقوق بشر افسانه‌ای خواهد بود که هیچ‌گاه به واقعیت نخواهد رسید.

هر چند اندیشمندان مسلمان گام‌های بلندی را در راستای تبیین جایگاه انسان که برخوردار از کرامت است برداشته‌اند و جایگاه او را در نظام هستی مشخص کرده‌اند ولی آن چه که می‌توان به عنوان یک کاستی نام برد کلی گویی است و این که مصادیقی که کرامت در آنها قابل اجرا و پیاده شدن است کدام است؟ مطرح نشده و عمده مشکل ما در عصر حاضر در مورد مصادیق است. در گفتار همه از کرامت انسان و حقوق بشر سخن می‌رانند اما در میدان عمل و جزئیاتی که کرامت و حقوق باید جامه عمل بپوشد می‌بینم خبری نیست به نظر می‌رسد بعد از تبیین جایگاه انسان و اینکه خداوند در ذات او کرامت را به ودیعت گذاشته، ارائه راهکار مناسب برای پیاده شدن این کلی در آن مصادیق، ضرورت غیر قابل انکاری است نویسنده رسالت خود می‌داند که در این رساله به بیان آن پردازد.

۲- هدف

هدفی که در این رساله دنبال می‌شود تبیین دیدگاه مقدس اسلام درباره ارزش انسان و پیدا کردن پاسخ به سؤالاتی است که پیرامون انسان، کرامت انسانی و حقوق بشر مطرح است، و آن اینکه به دلیل ارتباط انسان با مبدأ هستی و دمیده شدن روح الهی در او، دارای ارزش ذاتی و کرامت تکوینی است. به دلیل همین ارتباط در آیات و روایات فضیلت‌های زیادی برای انسان ذکر شده، فضیلت‌هایی که ملاک برتری انسان بر سایر موجودات گشته و برای انسان شرافت و حیثیت خاص بخشیده است. با تبیین این امر که منشأ کرامت انسان چیست؟ حقوق بشری که در اسلام مطرح است و اسلام منادی آن است. از چه ویژگی و امتیاز خاصی برخوردار خواهد بود که همه انسان‌ها اعم از مسلمان و غیر مسلمان دارای احترام است و افرادی هم که مرتکب جنایت و کارهای خلاف می‌شوند و یا افرادی که فسق و فجور انجام می‌دهند به گونه‌ای مجازات می‌شوند که با کرامت انسانی آنها تضاد نداشته باشد.

۳- پیشینه بحث:

بدون شک باید گفت: این بحث از تاریخ بسیار کهن برخوردار است به تعبیر دیگر قدمت این بحث قرین است با قدمت تاریخ انسان، و از جمله موضوعاتی است که سابقه آن از دو جهت قابل بحث و بررسی است تا هم تاریخ تکوین هم تاریخ تدوین آن واضح و روشن گردد.

الف- به لحاظ تکوین: بر می‌گردد به سابقه خود موضوع به دلیل این که کرامت انسان یکی از آموزه‌های مهم تمام ادیان الهی است بحث از آن به آغاز خلقت انسان برمی‌گردد و جدایی ناپذیری و عدم تفکیک بین کرامت انسان و خود انسان مشخص می‌شود. تمام پیامبران الهی از اولین پیامبر تا آخرین آنها یکی از رسالت‌های الهی خود را حفظ و حراست از کرامت انسان می‌دانستند و می‌کوشیدند با تمام وجود از عزت، شرافت و کرامت انسان‌ها پاسداری نمایند که البته درخت با عظمت کرامت انسان‌ها با بعثت پیامبر اسلام (ص) به اوج شکوفایی خود رسید و علت هم آن بود که یکی از آموزه‌های که با نزول وحی الهی بر قلب آن حضرت گوش او را نوازش داد درس کرامت بود (اقراً و ربک

الاکرام) و کتابی هم که نورانی بخش دل و جانش گردیده کریم بود (انه لقرآن کریم) فرشتگانی هم که به مقام ترجمانی وحی راه پیدا کردند از کرامت برخوردار بودند (بأیدی سفره کرام برره) ائمه اطهار(ع) هم که دانش آموختگان مکتب رسول خدا بودند، رمز و رازهای کرامت را به خوبی رمزگشائی کردند و در کلام سراسر نورانی آن حضرات معصومین(ع) که به عنوان میراث گرانبها به دست ما رسیده است مخصوصاً نهج البلاغه علی بن ابیطالب(ع) کاملاً مشهود است در مواردی هم که دغدغه و نگرانی لگدکوب شدن کرامت انسانی را داشتند با فریاد رسا فریاد زدند.

ب- به لحاظ تدوین: قبل از سده اخیر پژوهش و تحقیقاتی که منجر به تدوین کتاب مستقل درباره کرامت انسان شده باشد دیده نمی‌شود. هرچند اندیشمندان مسأله کرامت انسان را مورد تحلیل و بررسی قرار داده علمای علم اخلاق شرافت و کرامت انسان را به خوبی تبیین کرده فقها احکام زندگی که توأم و همراه با کرامت باشد بررسی نموده، مفسرین در خلال بحث‌های تفسیری به خوبی این مسأله را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند مخصوصاً مفسرینی که با روش عرفانی به تفسیر آیات پرداخته‌اند با ظرافت و زیبایی خاص کرامت انسان و جایگاه انسان در نظام آفرینش را مطرح کرده‌اند البته اندیشمندان سایر ادیان نیز به تحلیل کرامت انسان پرداخته‌اند و این مسأله را با جهان بینی حاکم بر افکار و اندیشه خودشان بررسی کرده‌اند که از جمله آنها ایمانوئل کانت است که برای انسان به عنوان انسان بها و ارزش قایل است و تأکید دارد که باید انسانیت را چه در شخص خود و چه در شخص دیگران به عنوان غایت به کار بری نه وسیله و ابزار، او صراحتاً مخالفت خود را با حاکمان و مستبدانی که از زیردستان خود به عنوان ابزار برای رسیدن به اهداف خود استفاده می‌کنند ابراز می‌دارد. هر چند کانت هم تعریف واضح و روشنی از انسان ندارد ولی همین اندازه که به دفاع از انسان و انسانیت برمی‌خیزد قابل قدر است اما دیدگاه اندیشمندان مسلمان که برگرفته از آموزه‌های دینی (آیات و روایات) هستند و هر دو تعبد انسان را مورد بررسی قرار داده‌اند نشانه درک عمیق و ژرف آنها از انسان است همان گونه که اشاره شد فقط در سده اخیر آثاری به عنوان کتاب مستقل در این رابطه تدوین شده هر چند در این آثار هم این موضوع بسیار به صورت کلی مطرح شده مصادیق و جزئیات مورد توجه قرار نگرفته، در اینجا برخی از آثار در این موضوع مورد اشاره قرار می‌گیرد.

۱- وافی، عبدالمجید - کرامت الانسان فی القرآن و النشوء و الارتقاء عند دارون، منار الاسلام سال هفتم شماره ۱۲ (۱۴۰۲ ق).

۲- علی داد سلیمانی، حسن - قرآن و کرامت انسان مجله تخصصی کلام اسلامی شماره ۳۷ (بهار ۱۳۸۰).